

Territoriumkartering Nachtzwaluw

In het gebied van de

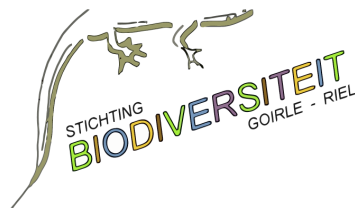
Regte Heide

Inventarisatieverslag

Vogelwerkgroep Midden-Brabant
en
B-team Goirle
2018

Inventarisatieverslag Territoriumkartering Nachtzwaluw in het gebied Regte Heide
Opdrachtgever: Brabants Landschap
Uitvoering: Vogelwerkgroep Midden-Brabant en B-team Goirle
Verslaggeving: Peer Busink
Foto's: Victor Retel Helmrich (omslag), Peer Busink
Uitgave juli 2018

Inleiding

In het voorjaar van 2018 heeft Vogelwerkgroep Midden-Brabant weer een vogelcursus voor 'beginners' georganiseerd. Naast de theorieavonden werden ook enkele excursies gegeven die in de regio op ochtenden plaatsvonden. Op 1 juni 2018 heeft de vogelwerkgroep voor de deelnemers aan de vogelcursus een avondexcursie georganiseerd.

Voor de locatie werd de Regte Heide gekozen, omdat de kans groot was dat hier nachtzwaluwen gehoord zouden kunnen worden. In 2007 heeft de vogelwerkgroep namelijk voor Midden-Brabant een nachtzwaluw-inventarisatie georganiseerd. Op de Regte Heide werden toen 2 territoria vastgesteld. De weersgesteldheid tijdens de excursie-avond van 1 juni was ideaal en op een betrekkelijk klein deel van het gebied werden die avond zes territoria van de nachtzwaluw vastgesteld. Ook werd toen een overvliegende 'knorrende' houtsnip gehoord.

Al vlug werd door leden van de vogelwerkgroep de wens uitgesproken om op korte termijn het hele gebied op nachtzwaluwen te inventariseren, te meer omdat in het zuidelijk deel recentelijk grote delen bos gekapt zijn voor de uitbreiding van het heideareaal. Kapvlaktes zijn namelijk potentiële broedplaatsen voor nachtzwaluwen. Een algehele inventarisatie zal daarom een interessant inzicht geven over de actuele verdeling van territoria van de nachtzwaluw in het hele gebied.

Het gebied

In 1990 werd het gebied door het Brabants Landschap van het Ministerie van Defensie aangekocht. Vanaf die tijd wordt het gebied door het Brabants Landschap beheerd.

In het noorden wordt de Regte Heide ingeklemd tussen Goirle en Riel. In het westen en oosten ligt het gebied tussen de beekdalen van respectievelijk de Oude Leij en de Poppelsche Leij. In het zuiden grenst de Regte Heide aan het bos van het Ooijevaarsnest, dat particulier bezit is. De overgang van beekdal naar de heide is over een lengte van 3 km in oost-west richting ongeschonden en levert hoogteverschillen op van wel 5 meter. Bezoekers van het gebied zien in het noorden aan de horizon de contouren van de skyline van Tilburg, maar overigens ziet men in de rondte tot aan de omringende horizonten alleen maar natuur.

Het gebied van de Regte Heide ligt binnen de gemeentegrenzen van Goirle.

De Regte Heide met het aangrenzend bos in het zuiden is 849 ha groot. Circa 250 ha hiervan wordt ingenomen door heide. Recentelijk (december 2017) is in het zuidwestelijk deel 12 ha naaldbos gekapt met het doel om het heideareaal te vergroten en dit aan te laten sluiten aan het bestaande heidegebied. De ontstane kapvlaktes zijn geënt met heidemaaisel waar steenmeel is bijgevoegd om de stikstofdepositie te neutraliseren. De nu nog harde begrenzingsen met het bos zullen op korte termijn transparant gemaakt worden door er tussenin bomen te kappen.

Foto 1: Eén van de recente kapvlaktes

Foto 2: Heide tot aan de horizon

Werkwijze

Naar aanleiding van de waargenomen territoria van nachtzwaluwen tijdens de excursie voor oud-cursisten van de vogelcursus, werd door leden van de Vogelwerkgroep Midden-Brabant en leden van het Biodiversiteitsteam Goirle op 14 juni 2018 een inventarisatie georganiseerd om het hele gebied op nachtzwaluwen te inventariseren. Door het niet verwachte hoge aantal territoria op die avond werd een tweede inventarisatie gepland, namelijk op 2 juli 2018.

De weersomstandigheden waren op beide avonden gunstig, omstreeks 22.00 uur was het respectievelijk ca. 21 en 19 graden, weinig wind uit het zuidwesten en licht tot half bewolkt. Zeven personen bij de eerste inventarisatieronde en twaalf bij de tweede hadden zich op een afgesproken plaats verzameld en aldaar werd het gebied van de Regte Heide verdeeld in vier subgebieden, die door de inventariseerders te voet werden geïnventariseerd. In elke subgroep zaten één of meerdere personen die ervaring hebben met het inventariseren van vogels.

Het tijdstip van elke waarneming moest worden genoteerd. Bij de eerste inventarisatie werd niet tot nauwelijks gewerkt met geluidsondersteuning betreffende de zang van de nachtzwaluw, omdat vanaf het begin van de schemer spontaan de zang werd gehoord. Bij de tweede ronde werd in het begin van inventarisatieronde meer van geluidsondersteuning gebruik gemaakt, omdat aan het begin van de schemer geen gezang gehoord werd. Later op deze avond was wel weer spontane zang te horen. Waarnemingen van andere vogelsoorten van het schemerdonker moesten ook worden genoteerd. De aanvang van de inventarisaties was omstreeks 22.00 uur en duurde tot ca. 24.00 uur.

Uitwerking

Op locatie werden door de meeste inventariseerders de waarnemingen direct op tablets ingevoerd met het programma Avimap van SOVON. Andere inventariseerders registreerden nog met kaart en potlood op de oude manier.

Later werden de waarnemingen gecorrigeerd op eventuele dubbeltellingen, die op de grenzen van de subgebieden konden optreden. De tijdsnotering van de waarnemingen gaf hierover duidelijkheid.

Het criterium om uit de gegevens van de twee inventarisaties de feitelijke territoria van de nachtzwaluw samen te stellen was: het tegelijkertijd horen zingen van verschillende vogels door een inventariseerder (uitsluitende waarnemingen), overeenkomstige waarnemingen van verschillende groepen op dezelfde locatie en het criteria volgens de Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. In de bijlagen zijn de vastgestelde territoria per vogelsoort op kaart weergegeven.

Op de kaart zijn handmatig in het bruin de plaatsen ingetekend waar in het bosgebied grootschalige bomenkap heeft plaatsgevonden.

De cirkels, c.q. ovalen om de waarnemingen heen, geven het aantal vastgestelde territoria weer van het geheel.

Resultaat

Het was erg verrassend dat na de eerste inventarisatie het totaal aan waargenomen territoria van nachtzwaluwen erg hoog was, te meer omdat ca. 10 jaar geleden tijdens een regionale inventarisatie in dit gebied slechts 2 territoria werden vastgesteld. Het werp vragen op zoals: Zal een aantal doortrekker kunnen zijn? Is er wel goed geteld en zijn er toch dubbeltellingen bij het totaal mee genomen?

Om hierin enige zekerheid te verkrijgen, werd een tweede inventarisatie gehouden.

Uit het resultaat van de tweede inventarisatie bleek, dat het voorkomen van de nachtzwaluw op de Regte Heide overeenkomstig was met de eerste inventarisatie.

Ook de open plekken ontstaan door grootschalige bomenkap in het aangrenzende bos in het zuiden, heeft een substantieel deel opgeleverd aan het totaal. Ofschoon de bomenkap in dit bos vrij recentelijk heeft plaatsgevonden, blijkt dat deze open plekken al vlug (in het eerste jaar) door nachtzwaluwen worden gekoloniseerd.

Foto 3: Boomopslag is een belangrijk element voor een nachtzwaluw-biotop

Foto 4: Alleen in noordelijke richting is op de horizon bebouwing te zien (Tilburg)

In het heidegebied valt op dat territoria van nachtzwaluwen niet in het centrale deel van de heide werden waargenomen, maar vrijwel steeds aan de randen van de heide. Mogelijk heeft dat te maken met dat daar lage bomen (grove den) verspreid staan, die gebruikt kunnen worden als zangpost en/of observatiepost voor overvliegende insecten en/of overdag als slaapplek voor het mannetje. Tijdens de eerste inventarisatie werden 21 zangposten van de nachtzwaluw vastgesteld, tijdens de tweede waren dat er 22.

Alhoewel in de noordelijke uitloop van het gebied een potentieel geschikt broedgebied voor de nachtzwaluw lijkt te zijn, blijkt daar geen territoria vastgesteld te zijn. Mogelijk blijkt dit gebied door nachtzwaluwen gemeden te worden, omdat dit deel van de heide druk bezocht wordt in verband met een daar aanwezig hondenuitlaatplaats. Daarbij is in dit deel het verkeerslawaai van de Turnhoutsebaan sterk aanwezig.

Bij de clustering van de waarnemingen werden de 'feitelijke' territoria vastgesteld door meerdere waarnemingen voor eenzelfde locatie. Als resultaat van beide inventarisaties konden hierdoor 23 territoria van de nachtzwaluw worden geclusterd. Indien ook de eenmalig waargenomen zangposten worden meegeteld, dan komt men aan een totaal van 26 territoria.

Als aanvullende informatie werden 2 territoria van de ransuil en 1 territorium van de houtsnip vastgesteld. Tijdens de tweede inventarisatieronde werden geen territoriale gedragingen van andere vogelsoorten van het schemerdonker waargenomen.

De inventariseerders:

Eerste inventarisatieronde op 14 juni :

Nel van Aggelen, Peer Busink, Jan Hes, Nico Hilgers, Gerard van der Kaa, Victor Retel Helmrich, Bart de Vries.

Tweede inventarisatieronde op 2 juli:

Peer Busink, Jan Hes, Loek Hilgers, Anna Hilgers-van Diepen, Marieke van Diepen, Han Go, Loek Hilgers, Nico Hilgers, Gerard van der Kaa, Victor Retel Helmrich, Bart de Vries, Peter Slingerland, Martien Verstijnen.

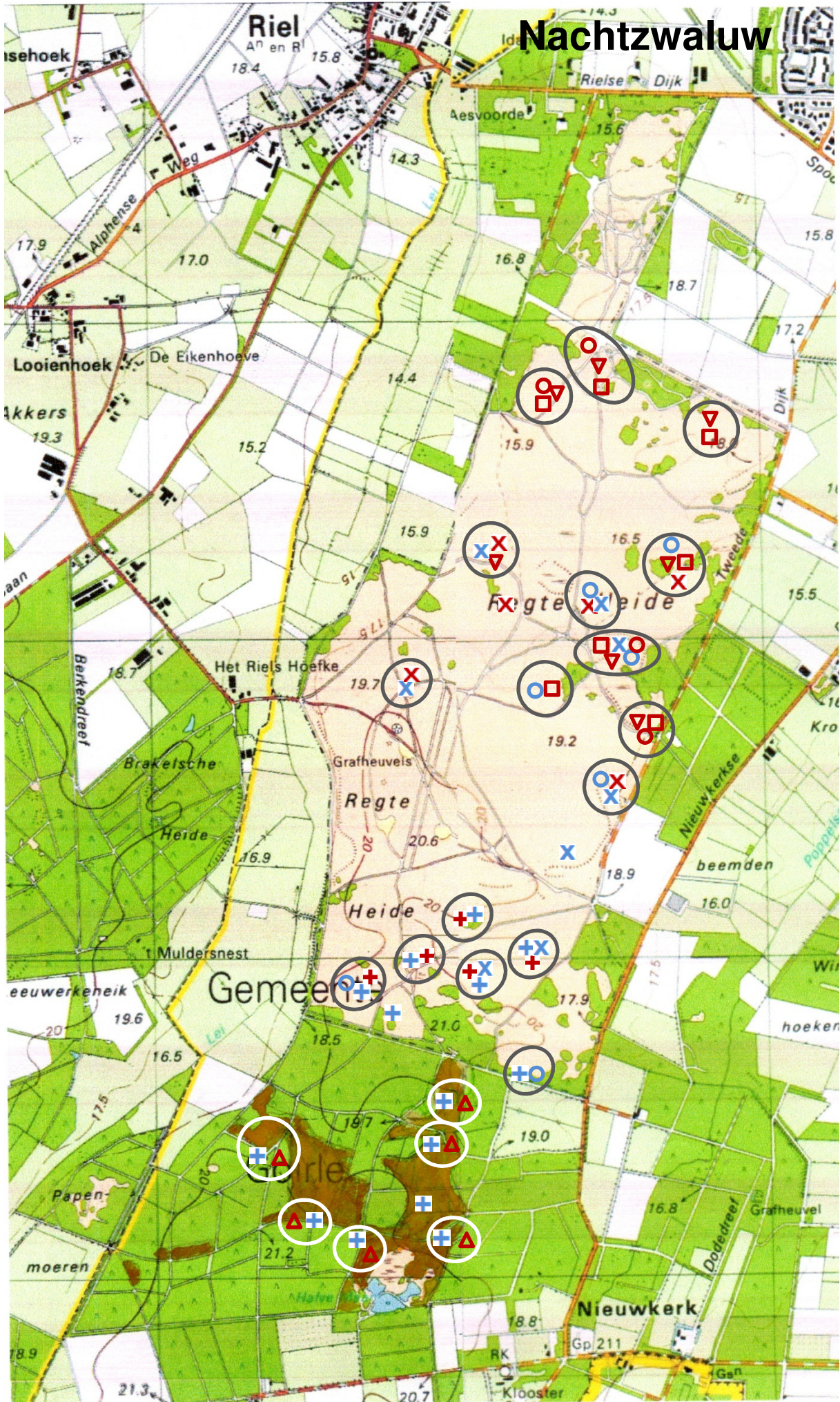
Legenda bij de kaarten

Groep	14 juni	2 juli
Bart	□	□
Han		▽
Loek		△
Nico	+	+
Peer	x	x
Victor	○	○

○ = territoriumaanduiding

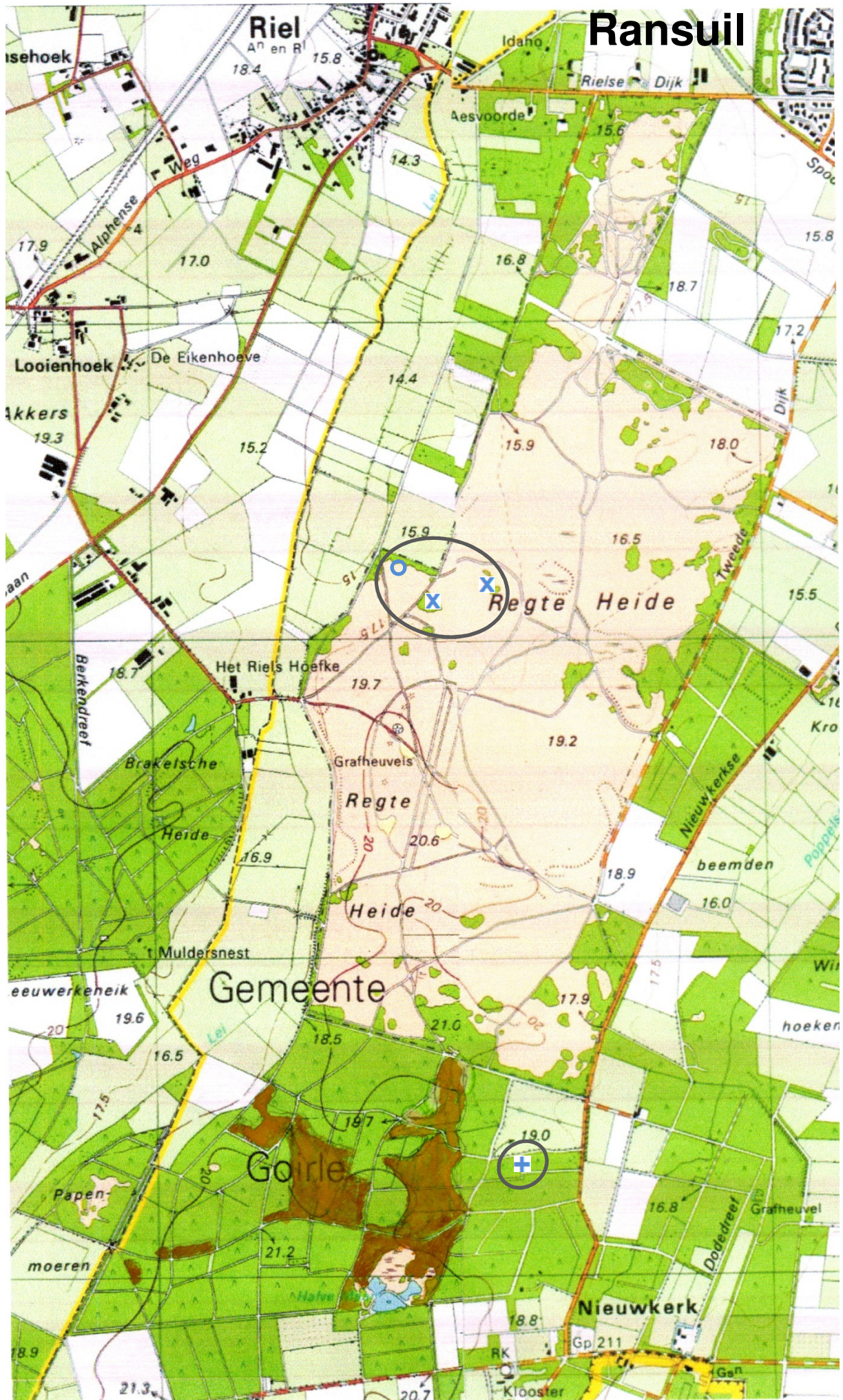

Nachtzwaluw

Ransuil

Houtsnip

